

dam fidem: sive, est ratio rei dubie faciens fidem. Argumenti vero explicatio dicitur Argumentatio.

CAPUT I.

DE

LOCIS RHETORICIS.

Alii sunt intrinseci, alii extrinseci: Ex illis eruuntur argumenta intrinseca, quæ insunt ipsi rei, de qua agitur: ex his extrinseca, quæ extra rem sunt, & aliunde petuntur: ut, si probes, eloquentiam esse expetendam, quia est ars bene dicendi; uteris argumento intrinseco: si idem probes, quia Aristoteles id dixit, argumentaris ab extrinseco: non enim auctoritas Aristotelis ipsi eloquentiæ inest.

ARTICULUS I.

DE

LOCIS INTRINSECIS.

Sunt numero sexdecim; Definitio, Partium Enumeratio, Notatio, Conjugata, Genus, Forma, Similitudo, Dissimilitudo, Contraria, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Repugnantia, Causa, Effectus, Comparatio.

DE

DEFINITIONE.

Questio I. Quid est, & quomodo fit definitio?
1. Definitio est oratio explicans naturam rei.

R H E T O R I C Æ

sive, est oratio, quæ id quod definit, explicat, quid sit: ut, virtus est recta animi affectio: Rhetorica est ars bene dicendi.

Modus faciendæ definitionis hic est: primò invenitur aliquid, quod res definienda commune habet cum aliis: deinde quæritur aliquid, per quod differt ab aliis: primum Philosophi Genus appellant; alterum, Differentiam. Sic in definitione Rhetoricæ, Ars genus est, quia est aliquid commune & Rhetoricæ, & Grammaticæ, & Poësi & multis aliis, Bene dicendi differentia est, quoniam per hoc Rhetorica differt ab omni alio: verùm hæc definiendi ratio magis Philosophis, quàm Oratoribus usitata probatâque est. Hi enim rarò per genus & differentiam, sæpissimè verò rem per effectus suos, causas, similia, aliâque id genus describunt atque definiunt.

Sic Cicero L. 5. tuscul. qq. definit Philosophiam a *O vita Philosophia Dux! Indagatrix Virtutum! Vitiatorum Expultrix! Mater omnium Artium! ut ait Plato, Deorum inventum!* & L. 2. de Oratore definit Historiam: *Historia testis temporum, Lux Veritatis, Vita Memoria, Magistra Vitæ, Nuncia Vetustatis.*

Hominem 2. causis definire potes: Animal à Deo conditum ex mortali corpore, ratione præditum, factum ad beatitudinem sempiternam.

Questio 2. Quænam definitio maximè celebratur apud Rhetores? & ea, quæ fit per negationem & affirmationem; quâ primò quidem dicitur, quid res non sit; deinde quid sit. Ita Cicero definit consulatum Pisonis.

Tu etiam mentionem facies consulatus tui? aut te fuisse Roma Consulem dicere audebis? quid? tu in Licitoribus,

in toga, in pratextâ esse consulatum putas? que ornamenta etiam in sext. Clodio, te Consule, esse voluisti. Hujus tu Clodiani canis insignibus consulatum declarari putas? animo Consulem esse oportet, consilio, fide, gravitate, vigilantia, curâ, toto denique munere consulatûs.

Et oratione pro domo sua, populum Rom. definit: An tu populum Rom. illum esse putas, qui constat ex iis, qui mercede conducuntur? qui impelluntur, ut vim afferant magistratibus? ut obsideant Senatum? optent quotidie cadem, incendia, rapinas? quem tu tandem populum, nisi clausis tabernis, frequentare non poteras? O speciem dignitatêque populi Romani! quam Reges, quam nationes cetera, quam gentes ultima pertimescant, multitudinem ex servis conductis, ex facinorosis, ex egenibus congregatam. Ille, ille populus Rom. est, Dominus Regum, Victor atque Imperator omnium Gentium, quem illo clarissimo die, scelerate! vidisti; tunc cum omnes Principes civitatis, &c. Ad normam horum exemplorum definire poteris Christianum, amicum, Regem & quidlibet aliud.

Questio 3. Quomodò Argumentum ducitur à definitione? R. Quod convenit definitioni, convenit etiam definito, & contrâ. Unde rem aliquam fugiendam vel amplectendam esse probabis, si per definitionem ostenderis bonam esse vel malam. Sic v. g. ut probes ebrietatem vitandam, definias eam flagitiorum matrem, rixarum nutricem, vitæ dedecus, animas corruptelam &c. & conclude eam igitur fugiendam esse. Contrâ virtutem non esse ridendam probabis, definiendo illam E. G. hoc modo: amare honestatem, agere vitam rationi conformem, summo rerum omnium arbitro sese submittere, ejus parere legibus, obsequi

sequi voluntati, hæcne ejusmodi esse putabimus, ut ea qui præstiterit, petulantibus hominum linguis, risu, cachinnis excipi ac traduci mereatur? Ut probes, Philosophiam amandam esse; sic argumentare: vitæ Dux est Philosophia, Indagatrix Virtutum, Vitiatorum Expultrix, Mater omnium Artium; igitur amanda est.

D E

PARTIUM ENUMERATIONE.

Questio 1. Quid est Partium Enumeratio &. Est oratio, quâ totum in suas partes distribuitur. Sic *Corpus* distribuitur in caput, manus, pedes &c. *Virtus* in prudentiam, fortitudinem, temperantiam &c.

Caput in frontem, oculos, genas &c. Valet hic locus mirificè ad illustrandum & amplificandum.

Cicero pro Lege manilia, virtutes bellicas Pompeji enumerat, ut probet, eum fore optimum belli Imperatorem. Ego enim sic existimo, in Summo Imperatore quatuor has res inesse oportere; *Scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem* &c. ubi singulas illas divisionis partes eleganter pertractat.

Cicero in Pisonem. Non enim nos color iste servilis, non pilosa gena, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, vultus denique totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, in errorem homines impulit.

item. Senatus odit te, videre equites non possunt: plebs Romana perditum cupit, Italia cuncta execratur.

Questio 2. In quo consistit vis argumenti, quod ducitur à partium enumeratione?

¶. In eo, quòd quidquid verè affirmatur vel negatur de Partibus omnibus, illud etiam rectè affirmari vel negari possit de toto.

Adverte autem, in argumento à partium enumeratione sumendas esse omnes partes, ita ut nulla relinquatur: ut, si velles probare, calliditatem non esse virtutem ac dicerès: calliditas non est justitia, nec prudentia, nec fortitudo, nec temperantia; igitur nec virtus est.

Cicero divinat. In verrem, per partes enumerat, quidquid verres ubique locorum nequiter egerit.

Putasne te posse, quæ C. Verres in questura, quæ in legatione, quæ in pretura, quæ Roma, quæ in Italia, quæ in Achaia, Asia, Pamphiliâque patrâris, eâ quemadmodum locis temporibusque divisa sunt, sic criminibus & oratione distinguere?

Et verrinâ Græcâ, omnia verres furta enumerat, ut probet insignem fuisse furem.

Nego in Sicilia tota, tam vetere, tam locuplete Provincia, tot oppidis & familiis ullum argenteum vas, ullum corinthiacum aut deliacum fuisse, nego ullam gemmam aut margaritam fuisse, aut quidquam ex auro aut ex ebore factum, signum ullum marmoreum, eburneum; nego ullam picturam neque in tabulis, neque textilem fuisse, quin quaesierit, inspexerit, quod placitum sit, abstulerit. Philipp. 2. probat Antonium non esse Consulem. Negat hoc Brutus Imperator, Consul designatus, natus Reip. Civis: negat Gallia; negat cuncta Italia; negat Senatus, negatis vos: quis igitur illum Consulem, nisi latrones putent?

Illustris est & illa partium enumeratio, quâ Trajani in urbem ingressus in Plinii Panegyrico describitur.

Ergo non ætas quemquam, non valetudo, non sexus

vetat-

retardavit, quo minùs oculos insolito spectaculo impleveret: Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque, neglecto medentium imperio, ad conspectum tui, quasi ad salutem sanitatèque prorepere. Alii se satis vixisse te viso, te reperto; alii magis vivendum esse sibi predicabant. *Videres referta tecta & laborantia; oppletas undique vias; alacrem hinc inde populum &c.*

D E N O T A T I O N E.

Questio 1. Quid est Notatio sive Etymologia nominis?

R. Est locus, qui verborum originem & significationem inquirit. Sic Consul à consulendo, Senatus à senibus, Imperator ab imperando dicitur.

Ovidius à senibus nomen mite Senatus habet.

Et; Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

Questio 2. Quomodò argumentum ducitur à notatione?

R. Tamen si rarò ab hoc & à sequenti loco argumentum ducitur, quod ad probandum valeat, utimur tamen iis, quòd delectent; præcipuè cum in nomine alicujus laudem aut dedecus invenimus. Argumentum fit hoc modo: si Consul est, qui consuli patriæ, non igitur Piso Consul, qui eam evertit.

Si verus Imperator est, qui sibi novit imperare, ergo Nero verus Imperator non fuit, qui nescivit sibi imperare.

Cicero Verrem magnum furem esse probat ex nomine; quòd bona omnia è domibus everrat.

Et Chryfogonum de avaritia reddit suspectum, quia nomen ejus aurum significat.

DE

CONJUGATIS.

Questio 1. Quid conjugata? *R.* Conjugata dicuntur, quæ sunt ex verbis ejusdem generis; id est, quæ orta ab uno variè commutantur. Ut, sapiens, sapienter, sapientia: Consul, consulo, consularis: Pius, piè, pietas.

Questio 2. Quomodò à conjugatis ducitur Argumentum?

R. Cicero L. 2. de Orator: hoc utitur exemplo:

Si pietati summa tribuenda Laus est, debetis moveri, cum Marcellum tam piè lugere videatis.

In Pisonem; cum esset omnis causa illa mea consularis & senatoria; auxilio mihi opus fuerat & Consulis & Senatûs.

Philipp. 11. *Quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt ornamenta Reip.*

Pro M. Marcel. *Ceteros quidem omnes victores jamntè aequitate & misericordia viceras; hodiernâ die te ipsum vicisti... ipsam Victoriâ vicisse videris, cum ea ipsa, que illa erat adeptâ, victis remisisti. Rectè igitur invictus es, à quo etiam Victoriâ ipsius conditio visque devicta est.*

Terent. *Homo sum; humani nihil à me alienum puto.*

DE

GENERE ET FORMA.

Questio 1. Quid Genus & Forma?

R. Genus est quoddam totum, plures continens sub se partes, communiōne quadam inter se similes,

les, specie tamen differentes. Sic Virtus genus est, quia sub se continet tanquam partes, Prudentiam, Justitiam, Fortitudinem, & Temperantiam; quæ sunt in eo quidem similes, quòd earum quælibet sit virtus; differunt tamen, quia diversa est earum natura virtutum.

Sic animal est genus, quod sub se continet canes, equos aliásque brutorum species, quæ licet in eo sint similes, quòd singulæ sint animal, differunt tamen in eo, quòd diversa sit istorum animalium natura.

Forma dicitur pars generi subjecta, sive id, quod sub genere continetur. Sic equus continetur sub nomine communi, animal: prudentia sub nomine communi, virtus: Hinc virtus & animal sunt genus; equus & prudentia sunt forma.

Questio 2. Quomodò fit argumentum à Genere & Forma?

Re. 1. Argumentum à genere fit, ostendendo, id, quod generi convenit, etiam convenire formæ, seu parti generi subjectæ: ut, *Virtutis Laus in actione consistit, ergo etiam Laus prudentiæ in actione consistit.* Item nulli vitio obnoxius est, ergo nec avaritiæ aut ebrietati.

Ratio est; quia quidquid generi tribuitur aut negatur, id pariter iis, quæ sub genere continentur, tribuitur aut negatur.

Re. 2. à Forma sic argumentaberis: Amat justitiam, ergo virtutem; odit avaritiam, ergo odit aliquod vitium.

Cicero in oratione pro Milone ducit argumentum à genere, ac probat, licere aliquando, occidere prævum hominem; ex quo infert, quòd etiam licuerit Miloni occidere insidiatorem Clodium.

Quid

Quid comitatus nostri, quid gladii volunt? quos habere certe non liceret, si uti illis nullo pacto liceret. Est enim hac non scripta, sed nata lex &c.

Et pro Archia Poëta, Poësin ac Poëtas universè laudat, sit igitur sanctum apud vos humanissimos homines hoc Poëta nomen, quod nulla unquam barbaria violavit &c. In eaque thesi, seu communi Poëtis omnibus laude, magnam orationis bellissimæ partem consumit, ac tandem descendit ad Laudes Archiæ Poëtæ.

D E SIMILITUDINE.

Questio. Quid similitudo?

R. Est, cum traducimus ad rem quampiam aliquid, ex re dispari, simile: sive, est duarum vel plurium rerum, in aliqua ratione, convenientia: sic Consul Urbis & Gubernator Navis, sunt duo, quæ in ratione gubernandi conveniunt.

Et si parum est similitudini roboris ad probandum, maximè tamen ad rem explicandam valet, mirificèque delectat. Habes illustria apud Tullium exempla.

Phil. 8. In corpore si ejusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri ac secari patimur membrorum aliquod potius, quàm totum corpus intereat: sic in reipublicæ corpore ut totum salvum sit, quidquid est pestiferum amputatur.

Pro Cluentio. Ut Mare, quod naturâ suâ tranquillum sit, ventorum vi agitur ac perturbatur, sic & populus Rom. suâ sponte placatus, hominum seditiosorum vocibus, ac violentissimis tempestatibus concitatur.

Philip. 4. Faciam igitur, ut Imperatores institutâ acie solent; quæ nunquam paratissimos milites ad præliandum videant, ut eos tamen adhortentur; sic ego vos ardentis & erectos ad libertatem recuperandam exhortabor.

Pro Comædo. Ut ignis in aquam coniectus continuè
 restinguitur, & refrigeratur, sic referens falsum crimen in
 purissimam & castissimam vitam collatum statim concidit
 & extinguitur. Observa ex qualibet locutione metapho-
 rica mox aptam similitudinem deprehendi v. g. Ho-
 minem nimis liberum, *effrenem* vocamus; ob istius-
 modi hominis cum equo indomito & effræni similitu-
 dinem. Et sic de cæteris metaphoris.

*casta vita dicens non potest argui per
 crimen.*

D E

DISSIMILITUDINE.

Questio. Quid est Dissimilitudo?
 Est duarum vel plurium rerum, in aliqua
 ratione, disconvenientia. Sic lupus & agnus; Juris-
 peritus & Belli-Dux; Christi affecta & Barbarus scythæ;
 in moribus & studiis disconveniunt: Argumentum sic
 formabis: Barbari scythæ se suos in hospites gerunt
 crudeliter: igitur nos decet in eisdem humanos esse.
 Item: Si Barbarorum est, in diem vivere, nostra con-
 silia sempiternum spectare debent.

Cicero orat. pro Muræna per dissimilitudinem pro-
 bat, Murænam belli Imperatorem Sulpicio Juriscon-
 sulto præferendum esse.

Quis potest dubitari, quin ad consulatum adipiscendum
 multo plus asserat dignitatis, Rei Militaris quam Juris
 Civilis gloria? vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus
 respondeas: ille, sed, quod intendit, maturè cum exer-
 citu perveniat: te Gallorum, illum buccina cantus ex-
 suscitât: tu actionem instruis, ille aciem instruit: tu ca-
 ves, ne tui Consultores, ille ne Urbes aut Castra capian-
 tur: ille tenet & scit, ut hostium copia; tu, ut aque plu-
 via arceant, &c.

D E

DE

CONTRARIIS.

Contraria vocantur, quæ in eodem subjecto velesse non possunt, vel si fuerint, necessario inter se pugnant. Sunt autem quatuor contrariorum genera; *Adversa, Privantia, Relata & Negantia.*

Questio 1. Quid sunt Adversa?

R. Sunt ea, quæ maximè inter se distant, & ab eodem subjecto se expellunt, talia sunt Bellum & pax, virtus & vitium, sapientia & stultitia.

Ab adversis sic ducitur argumentum: odiosum est bellum, ergo pax expectanda. Sequenda virtus; igitur vitium fugiendum.

Cic. in Top. Si stultitiam fugimus? sapientiam sequamur; & bonitatem, si malitiam.

Cicero Catil. Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio &c. Postremò copia cum egestate, bona ratio cum perdita, mens sana cum amentia, bona demique spes cum omnium rerum desperatione configit.

Et oratione pro Cælio de Catilina sic loquitur: Neque ego unquam fuisse tale monstrum in terris unum puto, tam ex contrariis diversisque inter se pugnantibus natura studiis cupiditatibusque conflatum. Quis clarioribus viris quodam tempore jucundior? quis turpioribus conjunctior? quis civis meliorum partium aliquando? quis terrior hostis huic civitati? quis in voluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate avarior? quis in largitione effusior.

Quæ-

Questio 2. Quid Privantia?

R. Sunt res & privatio rei. Ut, vita & mors, visus & cæcitas, silentium & loquela, lux & tenebræ. Mors enim est privatio vitæ, cæcitas visûs, tenebræ lucis, silentium loquelæ.

Ab his sic argumentaberis. Vita misera est, igitur mors optanda: lux jucunditatem parit, igitur tenebræ tristitiam. Visus innumera affert pericula, igitur cæcitas securior.

Cicero Catil. 1. *Quid est Catilina! ecquid attendis? ecquid animadvertis eorum silentium? patiuntur; tacent. Quid exspectas auctoritatem loquentium, quorum voluntatem tacitorum perspicias?*

Pro Milone. *Ejus igitur mortis sedetis ultores, cujus vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis.*

Questio 3. Quid Relata?

R. Sunt ea, quæ inter se conferuntur, ita ut unum sine altero intelligi non possit.

Talia sunt, datum & acceptum, discere & docere, pater & filius, dux & miles &c.

Argumentum. Si discere est honestum, ergo & docere. Et Cicero pro Marc. *Ex quo profectò intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria.*

Questio 4. Quid sunt Negantia?

R. Sunt ea, quorum unum negat alterum; ut, probus & improbus, sapiens & insipiens, dives & inops &c. Unde rectè sic concludes; si probus est, quo pacto improbitatem istam exercere potuit? Dives est, igitur pauperi furatus non est.

Cicero ad Heren. *Quaro igitur unde iste tam pecuniosus jactus sit? amplum patrimonium relictum est? at pa-*

tris bona vanierunt. Hereditas aliqua obvenit & à necessariis omnibus exheredatus est.

Cicero orat. pro Cælio probat, Eloquentiam & labores quotidianos Cælii cum amorum blandimentis stare non posse.

Atqui scitote, eas cupiditates, quæ obijciuntur Cælio, atque hæc studia, non facile in eodem homine esse posse: fieri enim non potest, ut animus libidini deditus, hoc, quidquid est, quod nos facimus, in dicendo non modò & agendo, verùm etiam cogitando possit sustinere. An hic, si se isti vita dedisset, consularem hominem admodum adolescens in iudicium vocavisset? hic si laborem fugeret, si obstrictus voluptatibus teneretur, in hac acie quotidie versaretur?

D E

ADJUNCTIS.

Questio. Quid sunt adjuncta, & quomodò ab his ducitur argumentum?

R. Adjuncta sunt ea, quæ cum re sunt conjuncta, ut, Genus, Natio, Patria, Ætas, Educatio, Fortuna, Occasio, Locus, Tempus, & alia, quæ rem circumstant, & vulgo circumstantiæ dicuntur.

Adjuncta rei præcipua sequenti versiculo continentur:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodò, quando. Quis personam indicat, à qua res gesta est: Quid ipsam rem. Ubi locum, in quo gesta: quibus auxiliis, arma, instrumenta, adjutores rei gestæ. Cur causas, consilia: *Quomodò* modum exprimit: *Quando* tempus notat.

Argumentum ab adjunctis sic facies: vesperi visus est,

est cum gladio, in loco, ubi cædes facta est, ergo cædem fecisse meritò creditur.

Est incredibili virtute præditus; non ergo fædus violavit. Cicero orat. pro Milone, probat ab adjunctis, non Milonem Clodio, sed Clodium Miloni insidias struxisse. Si hæc non gesta audiretis, sed picta videretis, tamen appareret, uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter (Milo) veheretur in Rheda penulatus, unâ sederet uxor. Quid horum non impeditißimum? vestitus? an vehiculum? an Comes? quid minus promptum ad pugnam, cum penulâ irretitus, Rhedâ impeditus, uxore pene constrictus esset. Videte nunc illum, primùm egredientem è villa subitò; cur vesperi? quid necesse est? quâ convenit, præsertim id temporis? Nunc iter expediti Latronis (Clodii) cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille antea cum uxore, tum sine ea: nunquam non in rheda; tum in equo: Comites Graculi, quocunque ibat; tum nugarum in Comitatu nihil &c. Cur igitur victus est? (Clodius) quia non semper viator à latrone; nonnunquam etiam latro à viatore occiditur.

Potens est iste locus ad probandum, & ad amplificandum fertilissimus: unde in rebus per adjuncta deducendis multùm se tyro exerceat. Exemplum cape Aliud.

Judas prodidit Christum.

Illius Propositionis hæc Adjuncta sunt. Quis prodidit? Quem, Quibus, & Cur prodidit? Quibus auxilium, Quomodò, Ubi, & Quando prodidit?

B

(Quis)

(*Quis*) Immanis ille furcifer ac latro retrum illud horribilèque hominis monstrum, ex omni scelere concretum, ex omni coagulatum malitia, vilissimus ille, detestabilis que servus, homuncio, transfuga; (*Quem*) Ducem, Dominum ac Deum suum, omnis sanctimoniam fontem, omnis thesaurum sapientiam, hujus universitatis Effectorem, summumque arbitrum; (*Ubi*) ni horto divinis dudum ipsius vestigiis, precibus ac lachrymis, nunc etiam fuso humi sanguine, recens consecrato; (*Quando*) hac eadem nocte, quam post celebratam cum illo cenam lutulentos ejus pedes Christus ipse abluerat, & exterserat, (*Cur*) cæstro avaritiæ percirus, turpissima pecuniæ cupiditate stimulatus & incensus, (*Quomodo*) non aperta vi, sed dolo irruens, non denuntians palam bellum, sed pacem simulans, ficta salutatione, pestilenti complexu, atroci osculo; (*Quibus*) nefandæ carnificum cohorti, quibus erat, & infensissimis inimicis, ejus vitæ jam diu insidiantibus, per inauditam execrabilèque perfidiam vincendum, excruciantum, ac contrucidandum objecit.

DE
ANTECEDENTIBUS
ET
CONSEQUENTIBUS.

A *Necedentia* sunt ea, quæ sic antecedunt *Consequentia*, ut cum ipsis *necessariò* cohæreant, quâ ratione ab adjunctis distinguuntur.

Ab his sic argumentamur: ortus est sol, igitur dies est; sol enim necessariò diem antecedit.

Consequentia sunt, quæ rem necessariò consequuntur, ut, dies est, igitur ortus sol est. Cicatricem habet, ergo olim accepit plagam: cicatrix enim necessariò consequitur plagam, dies ortum solem. Quanquam adverte, quædam dici etiam antecedentia, quæ probabiliter tantum cum re conjunguntur, tuncque pariter consecutio est tantum probabilis.

Cicero orat. pro Muræna ab antecedentibus egregiè probat, Murænam saltatorem non fuisse, quia in eo non reperiuntur ea, quæ saltationem antecedunt; qualia sunt Intemperantia, Convivia, Deliciæ, &c.

Et Philip. 7. ostendit, Antonium urbe recipiendum non esse, propter mala, quæ ingressum ejus consequentur.

DE

REPUGNANTIBUS.

Repugnancia dicuntur, quæ neque certâ lege, neque numero inter se dissident: quâ ratione à contrariis atque dissimilibus discernuntur.

Unde repugnancia inter se quidem contraria non sunt, sunt tamen talia, ut, de quo unum affirmatur, alterum repugnet affirmari.

Exempli causa: amare & odisse contraria sunt; at amare & nocere ei, quem amas, repugnancia sunt.

Argumentum ex hoc loco hunc in modum instruitur; amat illum, ergo illi non nocuit, nec læsit, nec convitiis insectatus est illum.

CAUSIS.

Questio 1. Quid & quotuplex est Causa?

R. Causa est, quæ sua vi efficit id, cuius est causa. Ut, vulnus est causa mortis; cruditas morbi; ignis, ardoris.

Sunt autem quatuor causarum genera: Efficiens, Materialis, Formalis, Finalis.

Causa Efficiens est id, à quo res habet, ut existat. Ita Sol est causa diei, artifex Domûs.

Causa Materialis est id, in quo aut ex quo aliquid fit. Ut ex ære statua, ex parietibus domus.

Causa Formalis est forma, per quam res est id, quod est, & à rebus aliis distinguitur. Sic anima est causa formalis hominis, quia est forma, per quam homo est homo & per quam ab aliis rebus distinguitur.

Causa Finalis est, cuius gratiâ aliquid fit. Sic causa finalis domûs est ejus usus; belli, pax; hominis, beata vita.

*quando ex rebus, quæ efficiunt
essentia probatur.*

Q. 2. Quomodo ducitur argumentum à causa efficiente?

R. Mundus à Deo creatus est, ergo est opus numeris omnibus absolutum.

Cicero de senectute ostendit, voluptatem esse fugiendam veluti causam efficientem malorum omnium.

Accipite optimi adolescentes veterem orationem Archia Tarentini, magni imprimis & præclari viri. Nullam capitaliorem pestem quam corporis voluptatem hominibus dicebat à natura datam.

Hinc

Hinc patriæ proditiones; hinc rerum publ. everfiones; hinc clandestina cum hostibus confilia nafci dicebat; nullum denique scelus, nullum magnum facinus, ad quod fufcipiendum non libido voluptatis impelleret: cùmque homini five natura, five Deus nihil mente præftabilius dediffet, huic divino muneri ac dono nihil tam effe inimicum, quàm voluptatem. Nec enim, dominante libidine, temperantia locum effe omnino, nec in voluptatis regno virtutem poffe confiftere.

Questio. 3. Quomodò argumentum ducitur à
Causa Materiali?

R. Hunc in modum: corpus hominis mortale est, ab ejus igitur focietate & contagione immortalis animus avocandus est.

Cicero Verrina 6. exaggerat furta Verris à causâ materiali candelabrorum &c. quæ rapuerat. Candelabrum è gemmis clariffimis, opere mirabili perfectum, non pauca etiam pocula ex auro, quæ, ut mos est regius, gemmis erant diftincta. Erat autem Vas vinarium ex una gemma prægrandi, cum manubrio aureo &c.

Questio 4. Quomodò à causa formali & final
fit argumentatio?

R. à causa formali fic argumentare: animus hominis est immortalis, igitur homo ad æternitatem beatæ vitæ debet aspirare:

A finali: Homo factus est ad contemplan- dum, non ei goad paffum. Item, homo natus est ad æternam beatitudinem, non debet igitur voluptates & caduca bona confectari.

Cicero orat. pro sexto o probat, ex immortalitate

tate animi, mortem sibi non fuisse timendam.

Tam eram rudis? tam ignarus rerum? tam expertus consilii aut ingenii? nihil ipse legendo, quærendoque cognoveram? nesciebam vitæ brevem esse cursum, gloria sempiternum? cum esset omnibus definita mors, optandum esse, ut vita, quæ necessitati deberetur, patriæ potius donata, quam reservata naturæ videretur? Nesciebam, inter sapientissimos homines hanc contentionem fuisse, ut alii dicerent, hominum animos sensûsque morte restringui; alii autem, tum maxime mentes sapientum ac fortissimorum virorum, cum è corpore excessissent, sentire ac vigere? quorum alterum fugiendum non esse, carere sensu: alterum etiam optandum, meliore esse sensu.

Et orat. pro Roscio ostendit Roscium non fuisse patris occisorem, quòd nullum occisionis propositum finem habere potuerit.

DE EFFECTIS.

Questio. Quid sunt Effecta?
R. Sunt ea, quæ sunt orta de causis: sicut autem causarum, ita & effectorum quatuor sunt genera.

Effectus causa efficientis est id, quod ab illa efficitur. Sic imago est effectus Pictoris, qui illam effecit.

Effectus causa materialis est id, quod ex materia fit: sic statua est effectus æris vel ligni, ex quo facta est statua.

Effectus causa formalis est illa denominatio, quam dat causa formalis: V. G. effectus animæ rationalis est, denominare hominem rationalem. *Effe-*

Effectus cause finalis est, quidquid ad obtinendum finem adhibetur. Ut, labor & virtutum exercitatio sunt effectus finalis æternæ beatitudinis.

Argumentum ab Effectis validissimum est, & Ciceroni frequentissimum.

Orat. pro Muræna commendat militarem virtutem per effectuum congeriem.

Hæc nomen Populo Romano, hæc huic urbi æternam gloriam peperit; hæc orbem terrarum parere huic imperio coëgit. Omnes urbanae res, omnia hæc nostra præclara studia, & hæc forensis laus & industria latent in tutela ac præsidio bellicæ virtutis: simul atque increpuit suspicio tumultus, artes illico nostræ conticescunt.

L. I. de Oratore, Eloquentiam ab effectis describit.

Neque verò mihi quidquam præstabilius videtur, quàm posse dicendo tenere hominum cætus, mentes alligere, voluntates impellere, quò velis; unde velis deducere. Hæc una res in omni libero populo maximèque in pacatis tranquillisque civitatibus præcipuè semper floruit, semperque dominata est. Quid tam porro regium, tam liberale, tam munificum, quàm open ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis, retinere homines in civitate? &c.

D E C O M P A R A T I O N E.

Questio I. Quid & quotuplex Comparatio?
 R. Comparatio est duarum vel plurium inter se collatio. Estque hæc triplex; videlicet majoris cum minore, minoris cum majore, Paris cum Pari.

Unde triplex oritur argumentatio, nimirum à majore ad minus, à minore ad majus, & à pari.

Questio 2. Quomodò fit argumentum à majore ad minus?

R. Cum contendimus, quòd id, quod in re majori valet; valeat in minori; ut: Gigantem vicit; igitur & Pigmæum superabit. *O passi graviora! dabit Deus his quoque finem.* Virg.

Cic. in Ant. *Quid faceres domi tua, cum aliena tam sis insolens.*

Terent. *Quem feret, si parentem non fert suum?*
Cicero pro Roscio Amer. probat, mirum non esse, quòd Sylla non omnia adverterit, cum id ne Jupiter quidem possit.

Quid miramur, Lucium Syllam, cum solus Remp. gereret, Imperiique Majestatem, quam armis receperat, aliqua animadvertere non potuisse? nisi hoc mirum est, quod vis divina assequi non possit, si id mens humana adepta non sit.

Et pro Muræna. *Noli tam esse injustus, ut, cum tui fontes vel inimicis tuis pateant, nostros rivulos etiam amicis putes clausos esse oportere.*

Questio 3. Quomodò fit argumentatio à minore ad majus?

R. Quando ex affirmatione rei minus probabilis concluditur magis probabile, ut, si hostilis exercitus à duabus legionibus vinci potuerit, multò magis à quatuor superari poterit.

Item, Martyres pro Christo sanguinem effuderunt, nos pro eodem levem contumeliam ferre detrectabimus? illi verbera gulerunt, nos verba non feremus? Cice-

Cicero Act. 2. in Verrem. *Quid est, quaeso Metelle! judicium corrumpere, si hoc non est? quid faceres pro homine innocente & propinquo, cum propter hominem perditissimum atque alienissimum de officio ac dignitate discedis?*

Pro Archia Poëta: *Bestia saepe immanes cantu flectuntur atque consistunt; vos instituti rebus optimis non Poëtarum carminibus moveamini?*

Pro Lege Manil. *Majores vestri saepe, mercatoribus ac naviculatoribus injuriosius tractatis, bella gesserunt; vos, tot civium Romanorum millibus uno nuntio atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis?*

Questio 4. *Quomodo fit Argumentatio à pari.*
 n. *Quando pariter probabile ex pariter probabili concluditur: ut, Beati omnes innocentiam vitæ & laborum tolerantiam ad gloriam æternam pervenerunt; ergo & nos iisdem gradibus oportet ad eandem gloriam ascendere.*

Cicero pro Sylla. *Neque verò quid mihi irascaris, intelligere possum. Si, quòd eum defendo, quem tu accusas, cur tibi quoque non succenses, qui accusas eum, quem ego defendo? inimicum, inquis, accuso meum: & amicum ego defendo meum.*

PARADIGMA.

Quo ostenditur, ex omnibus locis intrinsecis erui facile argumenta posse, quibus Orator unam eandemque sententiam probet ac stabiliat.

Sit Justitia commendanda.

Locus à definitione segetem uberem dicendi suppeditabit.

ditabit. V. G. Justitia est Regnorum moderatrix, expultrix scelerum, virtutum conciliatrix, pacis alumna, concordiae parens.

Enumeratio partium subjiciet singulos regni ordines, quibus Justitia prodest: nimirum Regibus ad dignitatem, Nobilibus ad splendorem, Civibus ad concordiam, Populis ad mutuam societatem, improbis ad frænum, omnibus ad felicitatem.

Notatio nominis hæc est; Justitia dicitur, quòd suum cuique jus tribuat.

Conjugata. Qui justitiâ præditus est, justus dicitur, justèque temp. administrat.

Causa. Deum Authorem habet justitia, cui similem facit hominem.

Effecta. Pax, tranquillitas civium, pietas, religionis cultus, vitiorum extinctio, procreatio virtutum multaque alia bona à justitia proficiscuntur.

Adjuncta sunt ea, quæ cum juris prudentia individuum habent Societatem, ut, studia Philosophiæ, Historiarum, Legum, Exemplorum & tota antiquitatis peritia.

Repugnantia. Quomodò fieri potest, ut vir legum scientiâ præditus, otio, vitæ molliori, aliisque vitiis obnoxius sit?

Similitudo. Justitia inter virtutes solis instar obtinet: atque ut solis præsentia nimbos dissipat, ita justitia pacem rebus pub. conciliat.

Dissimilitudo. Ut gentes, quibus justitia non illuxit, feram traducunt & agrestem vitam, ita qui illam præcipuo studio colunt, cæteris humanitate præstant.

Comparatio. Si fortitudo, prudentia, cæteræque virtutes laudibus dignæ sunt, quòd privato cujusque bono consulant; quid justitia, quæ omnium utilitatibus prospicit?

Contraria. Juris prudentia hominum socordiam excutit, tollit literarum contemptum; Justitia verò scelera, dolos, fraudes, rapinas expellit; nonne ergo utraque laudanda est?

De cæteris idem esto judicium. *Lejay.*

ARTICULUS II. DE LOCIS EXTRINSECIS.

Loci extrinseci, ex quibus argumenta remota petuntur, sunt sex: Præjudicia, Fama, Tormenta, Tabulæ, Jusjurandum, Testes.

Questio I. Quid sunt Præjudicia?

R. Sunt Senatûs consulta seu decreta jam antè facta, quibus orator utitur ad similem causam simili modo definiendam. Superioribus enim Judiciis, si rectè instituta sunt, debent posteriora conformari.

Cicero Milonem defendit ex hoc loco Rhetorico.

Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum judicium de capite vidit Horatii, fortissimi viri, qui populi Rom. comitiis liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectam fateretur.

Ali-

Aliquando Præjudicium sumitur latiùs pro quacunq; contrariâ opinione, quæ jam animis Auditorum vel Judicum insedit. Hæc initio orationis evellenda est, ne benevolentiam, attentionem, aut docilitatem Judicum impediât.

Cicero pro Cluentio. *Quamobrem à vobis, Judices! antequam de ipsa causa dicere incipio; hæc postulo: primum, id quod æquissimum est, ut nequid præjudicati afferatis: etenim non modò authoritatem, sed etiam nomen Judicum amittemus, nisi hic ex ipsis causis judicabimus: Deinde si quam opinionem jam vestris mentibus comprehendistis, si eam ratio convellet, si oratio labefactabit, si denique veritas extorquebit, ne repugnetis, eamque animis vestris aut libentibus aut æquis remittatis.*

Questio 2. Quid Fama?

2. Est testimonium multitudinis; sive est sermo sine ullo certo authore dispersus.

Quod à fama debile petatur argumentum, ostendit Cicero:

Orat. pro Cælio. *At fuit fama: quotus quisque istam effugere potest in tam maledica civitate?*

Pro Plancio: *Illud unum vos magnopere oro atque obsecro, ne fictis auditionibus, ne disseminato dispersoque sermoni fortunas innocentium subjiçiendas putetis. Nihil tam volucre, quam maledictum: nihil faciliùs emittitur, nihil latiùs dissipatur.*

Econtra ad confirmandam famæ authoritatem valet illud Plinii junioris in Panegyrico Trajani. *Cæsar! tales nos crade, qualis fama cujusque est: huic aures, huic oculos intende: ne respicias clandestinas existimationes, nullisque magis, quam audientibus,*
insi-

insidiantes susurros : Melius omnibus, quam singulis creditur singuli enim decipere & decipi possunt ; nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.

Questio 3. Quid Tormenta, seu Quæstio?

R. Est cruciatus, quo reus ad Confessionem sceleris adigitur.

De hoc Cicero in topicis ita loquitur :

Facit necessitas fidem, qua cum à corporibus, tum ab animis nascitur. Nam à verberibus, tormentis, igni fatigati qua dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere.

Longè alia Cicero pro Sylla. Illa tormenta gubernat dolor ; moderatur natura cuiusque tum animi tum corporis : Regit quasitor, flectit libido, corrumpit spes, infirmat metus, ut in tot rerum angustiis nihil veritatis loci relinquatur.

Et L. partit. Dolorem fugientes multi in dolore ementiti persepe sunt, morique maluerunt falsum faciendo, quàm insiciando dolere.

Questio 4. Quid per Tabulas intelligitur?

R. Leges publicæ, quibus orator vel ad causam suam confirmandam, vel ad adversarium refellendum utitur.

Cicero pro Milone. Quòd si duodecim tabula nocturnum furem quoquo modo ; diurnum autem si se telo defenderit, interfici impunè voluerunt, quis est, qui quoquo modo interfectus sit, puniendum putet, cum videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus ?

Questio 5. Quid Jusjurandum?

R. Est, cum aliquid, quasi Deo teste, affirmatur vel negatur.

De hoc Cicero L. 3. de Offic. *Nullum vinculum ad astringendam fidem, jurejurando, majores arctius esse volue-*

voluerunt; id indicant leges in 12. tabulis; indicant sacra, indicant fœdera, quibus etiam cum hoste devincitur fides.

Econtra pro Comædo sic loquitur: *Qui mentiri solet, pejerare consuevit: quem ego, ut pejeret, exorare facile potero.*

Questio 6. Quid Testes?

R. Nomine testium veniunt omnes ii, qui voce aut scripto de re, quæ controvertitur, testimonium ferunt. Hi ab oratore vel allegandi sunt, vel etiam confutandi. Utrumque Cicero præstat variis in orationibus.

CAPUT II.

DE

AMPLIFICATIONIBUS ET AFFECTIBUS.

Postquam actum est, de argumentis, per quæ fidem faciat orator ac periuadeat; agendum pariter erit de concitandis affectibus, & permovendis hominum animis, quod rerum amplificatione fit. *Est autem amplificatio gravior quedam affirmatio, quæ motu animorum conciliet in dicendo fidem. De hac primò, dein de Affectibus.*

ARTICULUS I.

DE

AMPLIFICATIONE RERUM.

Rerum Amplificatio sumitur ex iisdem locis Rhetoricis, quibus illa, quæ dicta sunt ad